

Asia: VN/2401/2026

Ehdotus kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi

1. Johdanto

Mahdolliset kommentit ja huomiot johdannosta:

Cultura-säätiö kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta jättää lausunto kansallisten mediakasvatuslinjauksen luonnokseen. Johdanto on selkeä ja hyvin perusteltu ja ankkuroi mediakasvatuksen kehittämisen ajankohtaiseen kansalliseen ja eurooppalaiseen viitekehykseen.

Käsitteiden määrittelyn yhteydessä olisi hyödyllistä täsmentää journalistisesti tuotetun median erityisluonnetta osana mediaympäristöä. Journalismi perustuu ammattietiikkaan, toimitukselliseen vastuuseen, lähdekritiikkiin ja julkisesti valvottuihin periaatteisiin, mikä erottaa sen rakenteellisesti muusta mediasisältöjen tuotannosta.

Tämän eron huomioiminen tukisi mediakasvatuksen tavoitteita erityisesti demokratian, yhteiskunnallisen luottamuksen ja resilienssin näkökulmasta.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Mahdolliset kommentit ja huomiot mediakasvatuksen nykytilasta:

Mediakasvatuksen nykytilaa koskeva kuvaus on monilta osin osuva ja realistinen. Linjaukset tunnistavat mediaympäristön nopean muutoksen, teknologisen kehityksen sekä informaatiovaikuttamisen merkityksen, ja ne tuovat perustellusti esiin mediakasvatuksen roolin demokratian, osallisuuden ja yhteiskunnallisen resilienssin vahvistamisessa. Myös mediakasvatuksen laaja toimijakenttä ja elinikäisen oppimisen näkökulma on kuvattu kattavasti.

Nykytilakuva painottuu vahvasti yksilön taitoihin ja saavutettavuuteen. Tätä näkökulmaa olisi hyödyllistä täydentää tarkastelemalla, miten luottamus mediainstituutioihin, kokemus osallisuudesta sekä aiemmat mediakokemukset vaikuttavat medialukutaitoon. Kaikki mediakasvatukseen liittyvät haasteet eivät ole tiedollisia, vaan ne kytkeytyvät myös kokemuksellisiin ja institutionaalisiin tekijöihin.

Erytyisesti monikielisissä ja valtioiden rajat ylittävissä mediaympäristöissä toimivien ryhmien kohdalla medialukutaito rakentuu rinnakkaisten informaatioympäristöjen varaan. Näiden tekijöiden näkyvämpi huomioiminen vahvistaisi nykytilakuvan analyttisyyttä ja tukisi mediakasvatuksen

kehittämistä realistiselta pohjalta. Mediakasvatuksen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää käytännössä pitkäjänteisiä ja ennakoitavia rahoitusrakenteita.

3. Visio

Mahdolliset kommentit ja huomiot visiosta:

Visio on kunnianhimoinen ja ajankohtainen, ja se kytkee mediakasvatuksen perustellusti demokratian, osallisuuden ja elinikäisen oppimisen vahvistamiseen. On myönteistä, että mediakasvatus ymmärretään laajasti koko yhteiskuntaa koskeväksi tehtäväksi eikä sitä rajata vain koulutusjärjestelmään tai yksittäisiin ikäryhmiin.

Visiota voisi kuitenkin täsmentää suhteessa mediaympäristön eriytymiseen. Kun mediankäyttö tapahtuu yhä useammin rinnakkaisissa ja osin toisistaan eriytyneissä informaatioympäristöissä, pelkkä yksilöllisten taitojen vahvistaminen ei välttämättä riitä vision toteutumiseen. Medialukutaito kytkeytyy myös siihen, millaiseksi yhteinen mediasuhde ja luottamus yhteisiin tiedonlähteisiin rakentuvat.

Visioon olisi perusteltua liittää myös journalistisesti tuotetun median merkitys osana yhteistä mediaympäristöä. Demokratian, osallisuuden ja yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistaminen nojaa käytännössä mediaan, joka toimii journalististen periaatteiden, toimituksellisen vastuun ja julkisen valvottavuuden pohjalta.

Visiota olisi perusteltua täydentää huomioimalla media-alustojen algoritmien ja tekoälypohjaisten järjestelmien keskeinen rooli sisältöjen valikoitumisessa, näkyvyydessä ja tuotannossa. Ne eivät ainoastaan välitä sisältöjä, vaan ohjaavat käyttäjien kohtaamaa todellisuutta ja hämärtävät perinteisiä rajoja journalismin, muun mediasisällön ja koneellisesti tuotetun informaation välillä.

Medialukutaitoon tulisi sisältyä näiden toimintalogiikkojen ymmärtäminen osana kriittistä arviointikykyä.

Ehdotus uudelle muotoilulle:

Mediakasvatus on yhdenvertaista, korkeatasoista ja ajantasaista, ja se tukee hyvää elämää muuttuvassa mediaympäristössä. Se on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta, demokratian toimivuutta ja yhteiskunnallista luottamusta.

Mediakasvatus vahvistaa kaikkien Suomessa asuvien kriittistä medialukutaitoa ja osallisuutta tukemalla ymmärrystä mediaympäristön rakenteista, yhteisistä tiedonlähteistä sekä journalistisiin periaatteisiin nojaavan tiedon merkityksestä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

4. Tavoitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot tavoitteista:

Mediakasvatuksen tavoitteet ovat kokonaisuutena perusteltuja ja linjassa mediaympäristön muutosten sekä laajempien demokratia- ja resilienssitavoitteiden kanssa. On myönteistä, että tavoitteissa korostuvat elinikäinen oppiminen, osallisuus sekä eri toimijaryhmien vastuut mediakasvatuksen edistämässä.

Tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeää tunnistaa, että eri väestöryhmät toimivat erilaisissa mediaympäristöissä ja suhtautuvat mediainstituutioihin eri tavoin. Medialukutaito rakentuu suhteessa näihin rakenteisiin. Näiden erojen tunnistaminen on keskeistä, jotta tavoitteet ovat aidosti saavutettavissa kaikille.

Tavoitteissa olisi lisäksi hyödyllistä tehdä näkyväksi journalistisesti tuotetun median rooli luotettavan tiedon, yhteiskunnallisen keskustelun ja demokratian käytännöllisenä viitekehyksenä.

Cultura-säätiön näkökulmasta toimijuus mediakasvatuksen tavoitteena edellyttää selkeää yhteiskunnallista viitekehystä. Toimijuus rakentuu yksilöllisten valmiuksien lisäksi suhteessa mediaympäristöihin, jotka mahdollistavat demokraattisen keskustelun, yhteiset tiedonlähteet ja luottamuksen.

5. Toimenpiteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimenpiteistä:

Toimenpiteet ovat monipuolisia ja kattavat laajasti eri toimijoita, sektoreita ja ikäryhmiä. On myönteistä, että mediakasvatusta tarkastellaan osana olemassa olevia rakenteita ja yhteistyötä, eikä erillisenä kokonaisuutena.

Toimenpiteiden vaikuttavuutta vahvistaisi mediakasvatuksen kytkeminen osallistujien todellisiin mediaympäristöihin. Algoritmit ja tekoälypohjaiset järjestelmät vaikuttavat merkittävästi siihen, millaisia sisältöjä kohdataan ja miten näkökulmat painottuvat, mikä tulisi huomioida osana mediakasvatuksen rakenteellista ymmärrystä.

Kotoutumiskoulutuksessa mediakasvatus on osa yhteiskunnallista orientaatiota: ymmärrys suomalaisen mediakentän toimintaperiaatteista tukee osallisuutta ja luottamuksen rakentumista.

Toimenpiteiden toteutuksessa on lisäksi tärkeää huomioida mediakasvatusta toteuttavien ammattilaisten valmiudet tunnistaa erilaisia lähtökohtia mediasuhteeseen. Eri väestöryhmien mediakokemukset ja luottamussuhteet voivat poiketa merkittävästi toisistaan, mikä edellyttää pedagogista herkkyyttä ja kykyä sanoittaa näitä eroja rakentavasti.

Toimenpiteissä olisi hyödyllistä tunnistaa journalistisesti tuotetun median rooli luotettavan tiedon ja yhteiskunnallisen keskustelun viitekehyksenä mediaympäristössä, jossa sisällöt ja tuotantotavat monimuotoistuvat nopeasti.

Cultura-säätiön näkökulmasta mediakasvatuksen vaikuttavuus edellyttää myös sitä, että kouluttajilla ja muilla mediakasvatustoimijoilla on riittävät valmiudet tunnistaa omat lähtökohtansa, käsitteelliset tulkintansa sekä eri kohderyhmien mediaympäristöihin liittyvät erityispiirteet.

6. Toimeenpano ja seuranta

Mahdolliset kommentit ja huomiot toimeenpanosta ja seurannasta:

Seurantaosiossa painottuu mediakasvatustoiminnan rakenteellinen kartoitus, mikä on perusteltua kokonaiskuvan muodostamiseksi. Linjausten tavoitteiden kannalta olisi kuitenkin tärkeää tarkentaa, miten seuranta huomioi mediakasvatuksen laadulliset vaikutukset, kuten mediasuhteen kehittymisen, luottamuksen rakentumisen ja mediaympäristön rakenteiden ymmärtämisen.

Mediakasvatuksen keskeiset tavoiteulottuvuudet, kuten mediasuhteen kehittyminen, luottamus mediainstituutioihin sekä kyky hahmottaa mediaympäristön rakenteita eivät näy suoraan itseraportointiin tai määrällisiin indikaattoreihin perustuvassa seurannassa. Näiden ulottuvuuksien näkyvä huomioiminen tukisi seurannan tulkinnallista laatua ja auttaisi kytkemään raportointitiedon tiiviimmin linjausten strategiaan tavoitteisiin.

Lisäksi seurannassa olisi perusteltua erottaa selkeämmin toisistaan eri toimintaympäristöt, kuten koulujen pitkäkestoinen mediakasvatus, kotoutumiskoulutuksen orientaatiovaihe sekä muu aikuiskoulutus ja järjestötoiminta. Näissä konteksteissa mediakasvatuksen tavoitteet ja vaikutusmekanismit poikkeavat toisistaan, mikä tulisi huomioida myös seurantatietoa tulkittaessa.

7. Liitteet

Mahdolliset kommentit ja huomiot liitteistä:

Liitteet tukevat päätekstissä esitettyjä linjauksia ja tarjoavat hyödyllistä taustatietoa mediakasvatuksen kentästä ja käsitteistä. Lausunnonantajalla ei ole liitteisiin erillisiä sisällöllisiä huomautuksia. On kuitenkin tärkeää, että liitteissä kuvattujen toimintamallien ja hyvien käytäntöjen hyödyntämistä tarkastellaan jatkossa suhteessa niiden edellyttämiin resursseihin ja pitkäjänteiseen rahoitukseen, jotta linjausten toimeenpano ei perustu yksinomaan hankemuotoiseen tai lyhytkestoiseen toimintaan.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Yleiset kommentit kokonaisuudesta:

Kansalliset mediakasvatuslinjaukset muodostavat ajantasaisen ja kunnianhimoisen kokonaisuuden, joka tunnistaa mediaympäristön nopeat muutokset sekä medialukutaidon merkityksen demokratian, yhteiskunnallisen luottamuksen ja kokonaisturvallisuuden vahvistamisessa. Linjausten vahvuutena on mediakasvatuksen ymmärtäminen laaja-alaisena ja koko elämänkaaren kattavana tehtävänä, joka edellyttää eri toimijaryhmien yhteistyötä.

Lausunnonantajan näkökulmasta linjausten jatkokehittämisessä on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten yksilölliset valmiudet, mediaympäristön rakenteet ja institutionaaliset tiedonlähteet kytkeytyvät toisiinsa. Medialukutaito ei kehity tyhjiössä, vaan suhteessa niihin informaatioympäristöihin, joissa ihmiset tosiasiallisesti toimivat ja joissa luottamus joko vahvistuu tai heikkenee.

Kokonaisuutta vahvistaisi entisestään se, että algoritmien, tekoälypohjaisten järjestelmien sekä journalistisesti tuotetun median rooli nähdään läpileikkaavasti osana mediakasvatuksen tavoitteita, toimenpiteitä ja seurantaa. Tämä tukisi linjausten strategista johdonmukaisuutta ja loisi realistisemman perustan niiden vaikuttavuudelle eri väestöryhmien ja toimintaympäristöjen näkökulmasta.

Yleisellä tasolla linjaukset tarjoavat hyvän perustan mediakasvatuksen kehittämiseksi Suomessa. Jatkossa keskeistä on, että linjausten toimeenpano tukee paitsi yksilöiden medialukutaitoa myös yhteisten tiedonlähteiden, demokraattisen keskustelun ja yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistumista.

Mediakasvatuksella on myös keskeinen rooli yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden vahvistamisessa. Kyky tunnistaa informaatiovaikuttamista, disinformaatiota ja julkisen keskustelun manipulointia on osa demokraattisen yhteiskunnan resilienssiä.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Muita mahdollisia terveisiä:

Cultura-säätiö pitää tärkeänä, että mediakasvatuksen kehittämistä jatketaan tutkimusperustaisesti ja eri toimintaympäristöt huomioiden, ja osallistuu mielellään jatkokeskusteluihin asiantuntijaroolissa.

Gusatinskaya Eilina
Cultura-säätiö